IUI-MILJÖN PÅ 1960-TALET

LEIF MUTÉN

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009. Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling*. Stockholm: Ekerlids.

Kapitel 17

IUI-miljön på 1960-talet

Leif Mutén

År 1959 hade jag just disputerat och blivit tf. professor i finansrätt med finansvetenskap efter Erik Lindahl. Då tog Jan Wallander kontakt och föreslog att jag skulle skriva en IUI-bok om bolagsskatten. Det var början till mitt engagemang för IUI, och varken Wallander eller jag hade då en aning om vilken lång tid jag skulle behöva för att få fram boken.

Början var snabb och spännande. En konferens ordnades på Köjagården i den jämtländska fjällvärlden. Vi ventilerade företagsskatteproblem och det kom ut en liten skrift i frågan 1960. Styrelsens ordförande Marcus Wallenberg var med och så intresserad att han höll en liten introduktionsföreläsning som för en gångs skull jag och inte Erik Dahmén fick spökskriva. Ämnet var förstås politiskt laddat, men jag upplevde det som ärligt menat när vår ordförande betonade sin gamla tes att ett IUI som bara skrev vad huvudmännen ville höra vore värdelöst.

Det skulle rinna mycket vatten under broarna både i Stockholm och Uppsala innan boken blev färdig. Professuren, som jag speciminerade för och fick 1961, måste ju alltid komma först. Prioriteringen var inte helt självklar och kunde säkert ha lett till konflikt om någon velat ha den. Men arbetsklimatet på IUI var inte konfliktskapande.

Då och då fick jag vara med på styrelsesammanträden som föredragande både om skattefrågor i allmänhet och min forskning. Minst ett sådant sammanträde om året avhölls på någon industri. Besöken var i högsta grad lärorika. ”Dodde”, som vi fick kalla Marcus Wallenberg, har visserligen av Sture Linnér (1982, s. 282) beskrivits som en man som aldrig läste en bok, bara bolagsrapporter. Men det gick bra ändå med Erik Dahmén som gjorde läs- och skrivjobbet, och otaliga företagsdirektörer i sfären som fick vara beredda på telefonsamtal när som helst på dygnet när chefen ville veta något.

Jag minns särskilt ett företagsbesök, jag tror det var på Skånska Cementgjuteriet, där jag vid informationsmötet tog upp frågan hur vissa skatteåtgärder hade påverkat företagets marknad. Den föredragande direktören svarade undvikande

och ointresserat, men när Dodde fräste till att han fann frågan intressant blev svaret så utförligt som föredraganden bara kunde.

Vid det här laget finns det mycket skrivet om Marcus Wallenberg (MW), både positivt och negativt. Det förefaller mig som om IUI under hans ordförandetid i jämförelse med Wallenbergföretagen var något av en skyddad verkstad, dels därför att styrelsen respekterade vår vetenskapliga frihet, dels därför att MW var påtagligt road av att vara institutets ordförande. Vi fick en ”Söndagsdodde” som kunde utöva betvingande charm, samtidigt som många direktörer i sfären måste ha upplevt den dagliga pressen uppifrån som svåruthärdlig och med all rätt fann att de hade skäl att avundas oss.

Själv fick jag gno på i den takt jag kunde hålla, och det var säkert frustrerande för ledningen, även om varken Jan Wallander eller Naja Bentzel räknade med att arbetet skulle gå fortare om de använde de hotelser och hårda ord som kunde ha varit berättigade.

Mitt största problem visade sig vara att skriva om ett ekonomiskt ämne med användande av juridiskt språk. Jag hade visserligen nationalekonomi i licentiatexamen och hade skrivit en del i ekonomiska ämnen, men min huvudsakliga meritering var juridisk. Mellan ekonomer och jurister är ett svalg befäst, vilket inte minst kommer fram i den skriftliga framställningen. Som Lars Nabseth påpekat blev det till sist (1968) en bok: *Bolagsbeskattning och kapitalkostnader*. Boken åtnjuter än i dag ett stadgat rykte som svårsåld och oläslig. Ekonomer har med enstaka undantag visat sig ur stånd att tränga igenom en text där formlerna är för få och den text de ersätts med för invecklad. Juristerna å sin sida fann boken alltför ekonomisk för att de skulle få något ut av den. Krister Andersson har i den festskrift jag fick 1999 varit älskvärd nog att poängtera att vad jag skrev ihop faktiskt föregrep vad de stora auktoriteterna Mervyn King och Don Fullerton skulle komma med några år senare (King och Fullerton 1984). Men de skrev på lysande engelska – redan det att den var på svenska var en klar brist hos min bok – och inte den svengelska som odlas här i landet.

Min bok slutbehandlades på Köjagården medan min USA-biljett till en ny tjänst på IMF brände i fickan. Jan Bröms var ung och energisk och rätt man för att göra min text mindre obegriplig för ekonomer. Sven-Erik Johansson, som jag varit parhäst med på många skattedagar, såg till att den företagsekonomiska sidan fungerade och Lars Nabseth höll i det hela. Kritikerna åkte gudskelov skidor ibland så jag hann skriva om efter deras intentioner. Det var visserligen stressigt på slutet, men boken kom faktiskt ut.

IUI var en enormt intressant arbetsplats som jag är glad att jag fick uppleva. När Sundsvallsbanken lockade över Jan Wallander till näringslivet totade vi till en ”festskrift” som särskilt utmärkte sig genom vår analys av bankaktiens kurs-

nedgång vid utnämningen. Den sjönk någon krona men med lämplig placering av abskissan i diagrammet såg det ut som ett jordskredsfall. En liknande skrift till Naja Bentzel anspelade på hans vana att hänskjuta kniviga frågor till ett appendix. Den fick titeln *19 Appendices in Honor of Ragnar Bentzel*. Dessa interna tokenskaper var dock bara små spånor från verkstaden medan de seriösa skrifterna bidrog till IUI:s goda vetenskapliga rykte. Det som skrevs och gavs ut från IUI fick ofta betydande genomslag i pressen och påverkade ibland det politiska skeendet även om det alltför ofta visade sig att vi inte kunde rå på politikens heliga kor.

Gamla IUI-are samlas sedan länge en kall februaridag till Midvintermiddag för att värmas av kollegial samvaro. Det är vid dessa tillfällen trevligt att med stöd av deltagarlistan kunna konstatera att arbete på IUI finns med i meritförteckningen för en lång rad personer på viktiga poster i samhället, både akademiska, politiska och näringslivsorienterade. Meriterande har det varit för alla som varit med om det att få sina tankemödor diskuterade av den positiva och uppmuntrande samling kloka människor som vid varje tid har varit verksamma vid institutet.

Jag tänker avstå från att lista ett antal stora namn som vi alla känner till. Men litet roligt är det att erinra om att IUI-bakgrunden i ett fall har lett till en post som informationsminister. Branko Salaj, som vanligen utövade sin expertis i byggsektorns ekonomi, kände i samband med Jugoslaviens sönderfall sitt kroatiska blod svalla och anmälde sig till tjänstgöring för att främja frigörelsen. Det gjorde han till en början som informationsminister. Man fick ofta höra Branko tala fin engelska på BBC och lika fin svenska i Dagens Eko. Det var tal om att han skulle bli utrikesminister men inte ville offra sitt svenska pass. I stället blev han kroatisk ambassadör i Paris, företrädande den nya staten i en, till de torftiga ekonomiska förhållandena anpassad, minimal hyresvåning.

Utan namns nämnande vill jag avslutningsvis utnyttja detta tillfälle att nämna hur glad jag är för alla de vänner IUI-tiden gett mig. Redan detta ger mig skäl att vara tacksam för att IUI-ledningen satsade på min bok.

Referenser

Andersson, Krister (1999),"Corporate Taxation and Growth". Sid 11–28 i Gustaf Lindencrona, Sven-Olof Lodin och Bertil Wiman (red.), *International Studies in Taxation: Law and Economics: Liber Amicorum Leif Mutén.* London: Kluwer Law International.

King, Mervyn A. och Don Fullerton (red.), (1984), *The Taxation of Income from Capital. A Comparative Study of the United States, the United Kingdom, Sweden and West Germany*. Chicago: University of Chicago Press.

Linnér, Sture (1982), *Min odyssé*. Stockholm: Norstedts.

Mutén, Leif (1960), *Företagsbeskattningsproblem.* Stockholm: IUI.

Mutén, Leif (1968), *Bolagsbeskattning och kapitalkostnader.* Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
Nabseth, Lars (2009), ”Min tid på och med Industriens Utredningsinstitut”. I denna volym.

Författarpresentation

FOTO: STUDIO VON DULONG

Leif Mutén är född 1928, tog studentexamen i Härnösand 1946, blev fil.pol.mag. i Uppsala 1949, jur.kand. där 1951, och jur.dr 1959 på avhandlingen *Inkomst eller kapitalvinst. Inkomstskatteproblem vid obligations- och fastighetsaffärer*. Han blev tf. professor i finansrätt med finansvetenskap vid Uppsala universitet 1959, och ordinarie professor 1961. År 1968 blev han senior advisor vid Internationella Valutafondens Fiscal Affairs Department i Washington. År 1991 återvände han till Sverige för att tillträda en professur i internationell skatterätt vid Handelshögskolan i Stockholm. Leif Mutén avgick från denna tjänst 1995, men tjänstgjorde 1997–99 som rektor för Stockholm School of Economics in Riga. Han var gästprofessor vid Freie Universität Berlin 1963 och vid London School of Economics 1966. En bibliografi finns i festskriften *International Studies in Taxation* redigerad av Gustaf Lindencrona, Sven-Olof Lodin och Bertil Wiman (London: Kluwer Law International, 1999).